

PARTICIPAREA INTELECTUALILOR DIN ROMÂNIA LA LUPTA FORTELOR DEMOCRATE ÎN PERIOADA 23 AUGUST 1944—6 MARTIE 1945

Insurecția armată antifascistă din august 1944 — eveniment de cotitură în istoria poporului nostru — a descătușat energia revoluționară a maselor. Consolidând și dezvoltând cuceririle obținute la 23 August, în perioada următoare masele populare și-au luat soarta în propriile mâini și au determinat evoluția evenimentelor în conformitate cu aspirațiile lor de libertate, dreptate și progres social.

În decursul câtorva luni de revoluție, proletariatul, acționînd în front unic sub conducerea partidului său marxist-leninist, a repurtat o victorie strălucită în bătălia pentru aliați. Au fost antrenate sub hegemonia proletariatului cele mai largi pături și grupuri de oameni ai muncii care și-au legat în mod conștient destinele de victoria revoluției populare.

Participantă activă, în rîndurile mișcării antifasciste a întregului popor, la doborîrea dictaturii militare-fasciste, intelectualitatea s-a încadrat tot mai hotărît după 23 August 1944 în lupta pentru dezvoltarea democratică a țării noastre, aducîndu-și contribuția la triumful principiilor nobile ale libertății asupra principiilor retrograde ale opresiunii și împilării. În rîndurile sale s-a produs un proces profund de clarificare politică, a cărui consecință esențială a fost trecerea treptată a majorității oamenilor de știință și cultură alături de forțele democratice, împotriva burgheziei și moșierimii. Acest proces s-a desfășurat sub conducerea permanentă a Partidului Comunist Român, a cărui influență a crescut continuu în cercurile largi de intelectuali.

În munca desfășurată în rîndurile diferitelor categorii de intelectuali, P.C.R. a pornit de la premisele deja existente în această direcție și a folosit cu pricepere condițiile favorabile care înlesneau după eliberare încadrarea acestei pături sociale în frontul unic al tuturor forțelor democratice.

De o deosebită importanță a fost faptul că încă înainte de 23 August 1944, elementele cele mai înaintate ale intelectualității s-au orientat spre mișcarea revoluționară, luînd parte activă la lupta pentru promovarea unei culturi democratice și umaniste, care să servească emancipării mase-

lor, opusă concepțiilor obscurantiste, mistice, rasiste și șovine, propagate cu precădere de fascism. La activitatea organizațiilor democratice de masă create și conduse de P.C.R. ca: Blocul muncitoresc-țărănesc, Liga muncii, Comitetul național antifascist, Frontul studențesc democrat, Amicii U.R.S.S., secția română a organizației Rassemblement universel pour la paix (R.U.P.), Blocul democratic etc., au luat parte sub diferite forme intelectuali de frunte ca Mihail Sadoveanu, George Enescu, C. I. Parhon, Gh. Marinescu, Traian Săvulescu, P. Constantinescu-Iași, N. D. Cocea, Iorgu Iordan, Ath. Joja, M. Ralea, Tudor Arghezi, Gh. Ibrăileanu, Alexandru Sahia, G. Mihail Zamfirescu, Toni Bulandra, Maria Filotti și mulți alții. Sub influența muncii ideologice a P.C.R., participând la lupta forțelor democratice, tot mai numeroși intelectuali și-au contopit năzuințele cu acelea ale maselor de muncitori și țărani, punându-și capacitățile creatoare, talentul și prestigiul de care se bucurau în țară și peste hotare, în slujba progresului, luînd atitudine împotriva regimului bazat pe exploatare, a represunilor la care clasele dominante recurgeau pentru a-și apăra pozițiile. O puternică înrîurire asupra stării de spirit și orientării maselor de intelectuali au exercitat eroicele lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933. Acest lucru s-a concretizat atît în solidarizarea intelectualilor înaintați cu aceste lupte, în protestul lor față de reprimarea singeroasă a grevei de la Atelierele C.F.R. — București, față de procesul odios intentat eroicilor conducători ai ceferiștilor și petroliștilor, cît și în participarea tot mai largă a intelectualității în perioada următoare la lupta împotriva fascismului și hitlerismului, pentru apărarea independenței și suveranității naționale.

În perioada dictaturii militare-fasciste, legăturile partidului comunist cu diferite cercuri de intelectuali s-au consolidat și s-au extins; a crescut numărul intelectualilor care vedeau în partidul comunist singura forță politică în stare să conducă la victorie masele populare în lupta pentru doborîrea regimului antonescian, scoaterea României din războiul antisovietic și întoarcerea armelor împotriva hitleriștilor.

La eliberare partidul comunist se bucura în rîndul intelectualității de influență și prestigiu, dobîndite prin eroismul și jertfele date în lupta împotriva fascismului, prin patriotismul său inflăcărat, prin rolul de inițiator, organizator și conducător al insurecției. Totodată, partidul dispunea de cadre devotate care aveau o bogată experiență în domeniul muncii ideologice, al activității în rîndurile intelectualilor, ei înșiși fiind, în unele cazuri, intelectuali cunoscuți și apreciați în cercurile cultural-științifice din țară și străinătate.

După 23 August 1944, ținînd seama de faptul că între comuniști și intelectualitatea patriotică se stabiliseră în lupta antifascistă legături multiple, de aspirațiile democratice existente în rîndurile intelectualității, ceea ce înlesnea antrenarea ei la lupta pentru înfăptuirea obiectivelor general-democratice ale primei etape a revoluției, P.C.R. a apreciat în mod realist că existau condiții prielnice pentru atragerea masei de intelectuali, alături de celelalte pături mijlocii, în alianța cu clasa munci-

toare. În acest scop, era necesară demascarea partidelor reacționare, pentru a le izola de partea intelectualității aflată sub influența lor, intensificarea muncii de educare a intelectualilor în spirit democratic și patriotic, găsirea unor forme organizatorice variate care să poată cuprinde cele mai diverse categorii de intelectuali.

În situația favorabilă creată de victoria insurecției, P.C.R. a căpătat posibilitatea să folosească formele și metodele specifice muncii în condiții de legalitate și pentru organizarea masei de intelectuali. Ideologia partidului, programul său au putut să fie cunoscute acum de mase largi prin intermediul presei legale, al lucrărilor publicate, al întrunirilor, mitingurilor și demonstrațiilor etc. Pentru prima dată s-a trecut la tipărirea în țară în tiraje de masă a operelor clasicilor marxismului. Până la sfârșitul lunii ianuarie 1945, în editura P.C.R. se tipăriseră deja 31 de titluri de lucrări cu un tiraj total de 500.000 exemplare¹. Lucrări sau fragmente din operele clasicilor marxism-leninismului au apărut și în presa de partid.

Începînd cu primele documente elaborate după eliberare, P.C.R. a adresat intelectualității chemarea să se încadreze în lupta întregului popor și să-și aducă contribuția la rezolvarea sarcinilor istorice care stăteau în fața țării: „Tovarăși, muncitori, țărani, intelectuali, tineri de la orașe și sate — se spunea în Apelul C.C. al P.C.R. din 28 august 1944 — treceți la luptă fără cruțare împotriva asasinilor legionari”². Adresîndu-se intelectualilor, „Chemarea grupului patriotic antihitlerist către țară”, lansată la începutul lunii septembrie, arată: „Intelectuali! Facem apel la curajul, la talentul, onestitatea voastră. Faceți lumină în jurul vostru explicînd sensul măreț al evenimentelor și încadrați-vă în organizațiile patriotice și sprijiniți sistematic cu pregătirea voastră marea acțiune de eliberare a Frontului patriotic antihitlerist. Acum ori niciodată, puneți-vă energia în serviciul poporului vostru”³.

O deosebită importanță a avut „Proiectul de platformă a frontului național-democratic din România” elaborat de C.C. al P.C.R. în luna septembrie 1944, care preconiza îndeplinirea unor sarcini general-democratice de însemnătate națională, în care erau vital interesate și masele de intelectuali. Totodată, în platforma F.N.D. erau înscrise o serie de prevederi în domeniul cultural, al îmbunătățirii condițiilor de muncă, salariizării și dreptului de organizare a oamenilor de știință și cultură. Astfel la punctul 9 al proiectului de platformă se prevedea reforma democratică a învățămîntului⁴, în care era interesată în cel mai înalt grad marea majoritate a intelectualilor din țara noastră.

Presa de partid democratică a adus, la rîndul ei, o contribuție prețioasă la munca desfășurată de P.C.R. pentru antrenarea intelectualității

¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 552. O bogată activitate au desfășurat și Editura Tineretului Comunist, Editura „Scînteia” și Editura „Cartea Rusă”.

² *România Liberă*, nr. 15, din 30 august 1944.

³ *Ibidem*, nr. 33, din 17 septembrie 1944.

⁴ *Scînteia*, nr. 6, din 26 septembrie 1944.

în lupta forțelor democratice prin publicarea unui număr mare de articole consacrate unor probleme de bază ale dezvoltării culturii în noile condiții istorice: necesitatea stîrpirii rămășițelor ideologiei fasciste, idealiste și reacționare din viața culturală; democratizarea instituțiilor cultural-științifice; cauzele analfabetismului și căile lichidării lui; valorificarea moștenirii culturale a trecutului; rolul social al intelectualității etc.

Documentele elaborate de P.C.R., articolele apărute în presa comunistă — în care se reflecta linia politică a partidului — au dat intelectualității o perspectivă limpede asupra rolului important pe care era chemată să-l joace în lupta pentru dezvoltarea democratică a țării, i-au arătat că se bucură de prețuirea și grija proletariatului și a partidului său marxist-leninist, i-au indicat căile pe care să acționeze pentru a sluji interesele poporului.

Sub conducerea P.C.R., după 23 august și-au extins activitatea în rîndurile intelectualilor Uniunea Patrioților, Apărarea Patriotică, Frontul Plugarilor și alte organizații democratice. Prin caracterul lor larg, de masă, aceste organizații au reușit să antreneze sub cele mai diferite forme și acea parte a intelectualității care nu se smulsese de sub influența ideologiei burgheze, manifestînd încă o serie de confuzii și inconsecvențe, dar care era interesată în lupta antifascistă și antihitleristă, pentru transformări democratice.

Posibilitățile partidului comunist de influențare a intelectualității și a vieții cultural-științifice în spirit democratic au crescut și mai mult după ce Frontul național-democrat și-a lărgit pozițiile deținute în guvern și în aparatul de stat. Începînd din noiembrie 1944, reprezentanții F.N.D. au preluat și conducerea unor ministere, ca de exemplu acela al Comunicațiilor, al Educației Naționale, al Muncii și Asigurărilor Sociale, sub îndrumarea cărora intra activitatea unor detașamente de seamă ale intelectualității (cadre didactice, ingineri, medici) și a unor importante instituții și societăți cultural-științifice ca Academia Română, Casa Școalelor etc.

Sub influența activității desfășurate de P.C.R., de P.S.D. și de celelalte organizații din F.N.D. în condițiunile cînd clasa muncitoare își afirma tot mai viguros capacitățile sale de forță conducătoare a maselor, cercuri din ce în ce mai largi ale intelectualității au început să participe într-o formă sau alta la luptă alături de toate forțele democratice ale țării, manifestîndu-și hotărîrea de a acționa pentru realizarea obiectivelor înscrise în platforma elaborată de partidul comunist. Este semnificativ faptul că printre primele organizații care au aderat la proiectul de platformă a F.N.D. s-a numărat și Societatea Scriitorilor Români. În diferite articole, un mare număr de intelectuali au luat atitudine împotriva rămășițelor fasciste, reacționare din domeniul culturii și au demascăat activitatea antidemocratică a partidelor național-țărănesc și liberal. Astfel, profesorul universitar S. Stoilov, cerînd luarea măsurilor necesare pentru lichidarea rămășițelor fascismului, scria într-un articol publicat în ziarul „România Liberă”: „Propaganda obscurantismului și a tot ce este mai înjo-

sitor inuman a lăsat urme. La adăpostul democrației se fac de pe acum încercări și acțiuni perfide. Urmele acestea vor trebui șterse definitiv⁵.

Articole cu caracter asemănător au publicat în aceeași perioadă fruntași ai științei și culturii românești ca C. Daicoviciu, G. Călinescu, Ath. Joja, M. Ralea, Emil Petrovici, Gh. Vrinceanu etc.

Încrederea crescândă a intelectualilor în P.C.R. s-a manifestat pregnant și în faptul că elementele cele mai înaintate din rîndurile lor au cerut și au fost primite în partid. Numeroși intelectuali au intrat, de asemenea, în Partidul Social-Democrat sau în organizațiile democratice — Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Apărarea Patriotică — aducînd o contribuție prețioasă la activitatea acestora, mai ales pe tărîm cultural-educativ și artistic. Astfel, un grup de intelectuali au elaborat manuale și programe pentru școlile de alfabetizare înființate, începînd din luna decembrie 1944, de către secția culturală a Apărării Patriotice⁶. O activitate bogată au desfășurat intelectualii — îndeosebi profesori și învățători — în secțiile culturale ale sindicatelor, la universitățile populare și la cercurile culturale muncitorești, la crearea primelor formațiuni artistice în întreprinderi⁷.

Concomitent cu încadrarea unei părți a intelectualității în organizațiile democratice, a început să se desfășoare o luptă susținută pentru democratizarea vechilor asociații profesionale ale intelectualilor și a societăților cultural-științifice, în conducerea cărora au continuat și după eliberare să predomine în majoritatea cazurilor elemente reacționare. Aceste asociații și societăți aveau secții și filiale în multe localități din țară, cuprinzînd un număr considerabil de membri. Ținînd seama de diversitatea orientării și pregătirii politice a masei de intelectuali care făceau parte din ele, precum și de faptul că unele asociații, dăinuind de mulți ani, intraseră în tradiția unor categorii de intelectuali și jucaseră în anumite perioade un rol progresist, partidul comunist nu a ridicat problema desființării lor, ci a chemat intelectualitatea să acționeze pentru a le curăți de elementele reacționare și pentru a le transforma în organe eficiente de luptă democratică.

Un rol important în democratizarea asociațiilor profesionale și a asociațiilor cultural-științifice au avut intelectualii care participaseră la acțiuni organizate de P.C.R., de P.S.D. și de diferite organizații democratice înainte de eliberare. La scurt timp după 23 august au început să se formeze așa-numite grupuri sau comitete de inițiativă care își propuneau să acționeze în rîndurile intelectualilor pentru a-i convinge de necesitatea democratizării organizațiilor respective și pentru a-i mobiliza la luptă pe baza sarcinilor trasate de P.C.R. În aceste comitete sau gru-

⁵ *România Liberă*, nr. 18, din 2 septembrie 1944.

⁶ *Scînteia*, nr. 75, din 5 decembrie 1944.

⁷ *Plugarii*, Cluj, nr. 6, din 5 ianuarie 1945 și nr. 13, din 26 ianuarie 1945; *România viitoare*, Sibiu, nr. 31, din 26 ianuarie 1945; *Cuvîntul național-democrat*, Cluj, nr. 85, din 30 decembrie 1944; *Prahova democrată*, Ploiești, nr. 6, din 19 februarie 1945.

puri de inițiativă au intrat activiști de seamă ai P.C.R., intelectuali comuniști, socialiști și democrați de mare prestigiu, care prin activitatea lor din trecut, prin competența științifică sau prin talentul artistic, se bucurau de stimă și influență în cercuri largi de intelectuali. Astfel, din comitetul de inițiativă care acționa în rîndurile profesorilor secundari făceau parte printre alții: Ilie Cristea, M. Cruceanu, Constanța Crăciun, Al. Graur; printre ziariști — N. D. Cocea, Ion Pas, Tudor Teodorescu-Braniște, Gh. Ivașcu, George Macovescu; în rîndul avocaților — A. Bunaciu, C. Paraschivescu-Bălăceanu, Stelian Nițulescu; printre artiștii de teatru: — P. Ștefănescu-Goangă, Costache Antoniu, Dina Cocea etc.; pictori și sculptori — Al. Ciucurencu, Boris Caragea, Ligia Macovei; printre oamenii de știință chimiști — G. Nenițescu, Radu Cernătescu, Ilie Murgulescu; scriitori și critici literari — Demostene Botez, Radu Boureanu, Victor Eftimiu, E. Jebeleanu, T. Vianu și alții.

În cursul lunilor septembrie și octombrie, pe măsură ce se înființau, comitetele sau grupurile de inițiativă au lansat apeluri, chemări și manifeste către intelectualii din ramurile de activitate respectivă, îndrumîndu-i să lupte pentru curățirea asociațiilor profesionale de elementele reacționare, să participe la acțiunile întreprinse de mase pentru democratizarea țării. Apeluri, chemări și manifeste au lansat comitetele de inițiativă ale învățătorilor din Capitală, ale artiștilor de teatru⁸, ale profesorilor secundari⁹, cadrelor didactice din învățămîntul superior¹⁰, avocaților¹¹, artiștilor instrumentiști¹², studenților¹³ și altele. Aceste apeluri și chemări cuprindeau, de regulă, și principalele revendicări specifice diverselor categorii de intelectuali.

Printr-o activitate asiduă de popularizare a sarcinilor ce reveneau intelectualității democratice după 23 August, prin demascarea în presă și la întruniri a elementelor reacționare, prin fermitatea cu care s-au ridicat în apărarea revendicărilor juste ale intelectualilor, comitetele de inițiativă au reușit să grupeze treptat, în jurul lor, un număr din ce în ce mai mare de oameni de știință și cultură din asociațiile profesionale și societățile cultural-științifice. Aceasta a permis trecerea la înlocuirea elementelor fasciste și reacționare din conducerea lor, prin intelectuali democrați, dintre care mulți făcuseră parte din comitetele de inițiativă. Noile conduceri au fost alese în mod democratic în cadrul unor adunări generale la care au luat parte majoritatea membrilor. Un succes deosebit l-a reprezentat democratizarea conducerilor unor societăți științifice și culturale de mare prestigiu și influență ca Societatea Scriitorilor Români, la 24 septembrie 1944, și Societatea Inginerilor Agronomi din România, la 24 ianuarie 1945. Toate aceste succese au fost obținute prin lupta dusă

⁸ *România Liberă*, nr. 42, din 26 septembrie 1944.

⁹ *Scinteia*, nr. 10, din 30 septembrie 1944.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 78, din 8 decembrie 1944.

¹¹ *România Liberă*, nr. 26, din 10 septembrie 1944.

¹² *Ibidem*, nr. 29, din 13 septembrie 1944.

¹³ *Ibidem*, nr. 26, din 10 septembrie 1944.

zi cu zi de intelectualii democrați, sub conducerea P.C.R., împotriva elementelor fasciste, reacționare, care, larg susținute de partidele burghezo-moșierești, căutau în fel și chip să păstreze posturile de conducere în mâinile lor și să-și mențină influența asupra membrilor asociațiilor și societăților respective. Reacțiunea a speculat la maximum faptul că în rândurile unei părți a intelectualității aveau încă o arie relativ largă de circulație diferite concepții idealiste, apolitismul, obiectivismul burghez. Totodată, elementele reacționare din conducerile unor asociații și societăți s-au folosit de posturile deținute pentru a tergiversa ținerea adunărilor generale de alegeri, iar atunci când n-au mai reușit să le amâne, au recurs la diferite manevre pentru a impune alegerea listelor proprii¹⁴. La Facultatea de Medicină, elementele fasciste îndepărtate din conducerea „Asociației Studenților în Medicină” au pătruns cu forța în sediul asociației și l-au ocupat. Pentru alungarea lor a fost necesară intervenția masei de studenți democrați, sprijiniți de formațiunile de luptă patriotică mobilizate de Uniunea Tineretului Comunist¹⁵. Atât la Facultatea de Medicină cât și la A.G.I.R., detașamente de jandarmi venite „să restabilească ordinea” au luat apărarea elementelor fasciste¹⁶.

După instalarea lor, noile conduceri democratice ale asociațiilor și societăților cultural-științifice au trecut la curățirea acestora de elementele fasciste, reacționare.

Sub influența nemijlocită a dezvoltării mișcării sindicale muncitorești și pe măsură ce se convingeau că numai acționând în alianță cu proletariatul vor reuși să obțină satisfacerea propriilor revendicări, mase tot mai importante de intelectuali au început să se orienteze, îndeosebi din luna octombrie 1944, spre mișcarea sindicală. Procesul de încadrare în sindicate a intelectualilor s-a desfășurat pe două căi: pe de o parte, prin intrarea directă în sindicate a categoriilor de intelectuali care nu făcuseră parte din alte asociații profesionale, iar pe de altă parte, prin transformarea în sindicate a vechilor asociații profesionale. Până la primul congres general al sindicatelor, care a avut loc în zilele de 26—30 ianuarie 1945, se constituiseră: Sindicatul profesorilor universitari, Sindicatul învățătorilor și Sindicatul învățământului muncitoresc, precum și o uniune sindicală — Uniunea sanitară, formată din 19 sindicate. Toate aceste sindicate au fost reprezentate prin delegați la congres. Se aflau de asemenea organizate sau în curs de organizare o serie de sindicate ale altor categorii de intelectuali, care nu și-au putut ține congresele înainte de deschiderea congresului general și, din această cauză, nu au parti-

¹⁴ *Scînteia*, nr. 6, din 26 septembrie 1944; nr. 9, din 29 septembrie 1944; nr. 42, din 2 noiembrie 1944 și nr. 154, din 4 martie 1945; vezi și *România Liberă*, nr. 29, din 13 septembrie 1944.

¹⁵ *Scînteia*, nr. 13, din 3 octombrie 1944.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 11, din 1 octombrie 1944 și nr. 42, din 2 noiembrie 1944.

cipat la lucrările acestuia, dar și-au exprimat adeziunea prin telegrame de salut, moțiuni etc.¹⁷.

Congresul general al Sindicatelor din ianuarie 1945 a prilejuit afirmarea puternică a încrederii clasei muncitoare în intelectualitatea democratică din țara noastră, care își aducea în cele mai variate forme contribuția la lupta pentru îndeplinirea sarcinilor revoluției. În rapoartele prezentate Congresului, în cadrul dezbaterilor și în rezoluțiile adoptate, problemele științei și culturii, rolul și sarcinile intelectualității democratice și-au găsit o reflectare corespunzătoare. Aceasta a contribuit la intensificarea afluenței diferitelor categorii de intelectuali spre sindicate în perioada următoare, la strângerea legăturilor dintre proletariat și oamenii muncii intelectuali.

Încadrarea maselor de intelectuali în organizațiile democratice s-a produs în condițiile participării lor tot mai active la lupta pentru susținerea războiului antihitlerist, pentru pământ și alte reforme social-economice progresiste, pentru instaurarea puterii populare.

Fiind corespunzător idealurilor de libertate și independență națională ale intelectualității democratice, dorinței sale de a vedea nimicit hitlerismul crotropitor și barbar și de a obține eliberarea părții de nord a Transilvaniei, războiul antihitlerist s-a bucurat de adeziunea cercurilor largi de intelectuali, care s-au alăturat eforturilor întregului popor în vederea obținerii victoriei.

În afara participării efective pe front, cu arma în mână împotriva dușmanului, contribuția intelectualității la sprijinirea războiului antihitlerist a îmbrăcat cele mai variate forme: popularizarea în presă și prin creații cultural-artistice a caracterului drept al războiului, a vitejiei și eroismului armatelor română și sovietică; sprijinirea colectelor de obiecte și bani organizate de Apărarea Patriotică pentru trupele de pe front; acordarea de asistență medicală și sanitară răniților spitalizați în interiorul țării; munca desfășurată de ingineri și alți specialiști în industrie, îndeosebi în întreprinderile care produceau pentru armată, precum și de agronomi în agricultură.

Iată unele exemple edificatoare în această direcție. La 15 octombrie 1944, în sala „Aro” din Capitală a avut loc un concert extraordinar organizat de Uniunea Patrioților în cinstea armatelor română și sovietică. La acest concert și-au dat concursul orchestra filarmonică dirijată de

¹⁷ Iată unele date privind crearea principalelor sindicate ale unor categorii de intelectuali. La 15 octombrie 1944, a luat naștere sindicatul ziariștilor profesioniști; la sfârșitul lunii noiembrie 1944, „Asociația generală a profesorilor secundari”. La 17 decembrie 1944 s-a înființat sindicatul membrilor corpului didactic universitar de toate gradele din București, iar la 11 ianuarie 1945 a luat naștere un sindicat similar la Iași. La 14 ianuarie 1945 s-a încadrat în mișcarea sindicală „Asociația medicilor stomatologi”. După congresul general al Sindicatelor, în ziua de 6 februarie 1945, adunarea generală a „Sindicatului artiștilor dramatici și liici din România”, al cărui președinte era George Vrăca, a hotărât să adere la Confederația Generală a Muncii. Odată cu aceasta, s-au transformat în sindicate o serie de filiale și secții județene ale diverselor asociații profesionale, precum și alte asociații de mai mică însemnătate.

George Enescu, precum și artiști de frunte ai operei, ca Arta Florescu, Ion Manolescu și alții. Sub egida Apărării Patriotice, Opera Română a dat la 28 octombrie un spectacol cu opera „Tosca” în cinstea armatelor aliate, la care au participat reprezentanți ai Armatei române, ai F.N.D. și guvernului, ai Armatei roșii, ai misiunii militare americane etc. În numele Apărării Patriotice, reprezentanții Armatelor Aliate au fost salutați de profesorul universitar Șt. Nicolau, care a subliniat în expunerea sa însemnătatea colaborării tuturor popoarelor în lupta pentru distrugerea hitlerismului¹⁸. Un comitet de inițiativă format din Lucia Sturdza-Bulandra, V. Maximilian, V. Valentineanu, P. Ștefănescu-Goangă și Ion Șahighian a organizat în februarie 1945, sub lozinca „Totul pentru front, totul pentru victorie”, o întrunire a autorilor dramatici, lirici și instrumentiști, a artiștilor de teatru și operă, actorilor de music-hall etc. pentru a discuta problema participării mai intense la sprijinirea frontului¹⁹. În același scop, tot în luna februarie, a avut loc în capitală o adunare la care au participat peste 1.000 de medici. Adunarea a ales o delegație care să însoțească în prima linie a frontului caravana Apărării Patriotice care ducea ostașilor daruri și alimente din partea populației din țară, printre care și medicamente, aparataj medical etc., din partea medicilor și personalului sanitar. Pe linia sprijinirii frontului antihitlerist de către intelectuali se înscrie și activitatea bogată desfășurată în campania agricolă din toamna anului 1944 de către gruparea inginerilor agronomi democrați, care a ajutat țărănimea să învingă marile dificultăți create de distrugerile războiului, jaful hitlerist și sabotajul unor moșieri și să asigure producția necesară frontului și aprovizionării populației. Pentru această activitate inginerii agronomi democrați au primit o înaltă apreciere din partea Frontului național-democrat, care a organizat în cinstea lor o adunare festivă²⁰.

Organizațiile democratice încadrate în F.N.D. au mobilizat cu succes intelectualitatea în lupta pentru lichidarea rămășițelor feudale și pentru înfăptuirea reformei agrare pe cale revoluționară. Numeroși intelectuali au scris și publicat în presă articole referitoare la cele mai variate aspecte ale problemei agrare, susținând cu materiale statistice, date și fapte, necesitatea desființării moșierimii ca clasă și a împrumutării maselor țărănești în conformitate cu prevederile platformei F.N.D.²¹.

Merite deosebite a dobândit, prin sprijinirea luptei maselor țărănești pentru pământ, învățătorimea democrată. Desfășurându-și activitatea în mijlocul țărănimii, unde au venit în contact nemijlocit cu realitățile satului românesc din anii regimului burghezo-moșieresc, cu mizeria și analfabetismul generat de exploatarea moșierească și capitalistă și accentuat de lipsa de interes a autorităților față de problemele învățămîntului

¹⁸ *Scînteia*, nr. 41, din 31 octombrie 1944.

¹⁹ *Ibidem*, nr. 149, din 25 februarie 1945.

²⁰ *Ibidem*, nr. 94, din 24 decembrie 1944.

²¹ *Vezi Din lupta P.C.R. pentru încheierea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944—1945*, vol. III, București, 1960, p. 100—151.

și culturii, ei înșiși avînd de luptat cu mari greutăți materiale și umilințe de tot felul, învățătorii au înțeles în marea lor majoritate necesitatea stringentă a reformei agrare preconizate de P.C.R. Un mare număr de învățători s-au încadrat în Frontul Plugarilor, participînd cu însufletire la organizarea maselor țărănești din satele sau regiunile respective. La adunările și congresele țărănești organizate în localitățile Bîlcuiești, Berceni și Păcureți (Prahova), Alexandria (Teleorman), Săcel (Sibiu), Caracal (Romanați), Bătășani (Vîlcea) și altele²², au luat cuvîntul învățători și învățătoare care au arătat țăranilor că numai prin luptă, alături de celelalte forțe democratice, vor reuși să intre în stăpînirea pămîntului pe care moșierii, sprijiniți de majoritatea reacționară a guvernului și de partidele „istorice”, nu aveau să-l cedeze de bună voie.

Contribuția învățătorimii democrate la organizarea maselor țărănești a fost evidențiată în repetate rînduri de presa comunistă și democratică din acel timp²³. Înșiși țăranii muncitori și-au exprimat încrederea și stima față de învățătorii democrați, alegîndu-i în diferite comitete sătești²⁴, în conducerea unor organizații locale și județene ale Frontului Plugarilor²⁵. Luptei maselor țărănești pentru pămînt i-au consacrat activitatea în perioada aceea și o serie de profesori secundari, ingineri agronomi, avocați și elemente democratice provenite din alte categorii ale intelectualității.

O contribuție remarcabilă a adus intelectualitatea democratică la lupta întregului popor pentru instaurarea unui guvern democrat. Participarea intelectualității la această luptă a devenit mai intensă în lunile ianuarie-februarie 1945, cînd forțele democratice conduse de P.C.R. au dat bătălia hotărîtoare cu reacțiunea, zădărnîcînd încercările claselor exploatare de a folosi forța armată în scopul înăbușirii revoluției.

Programul de guvernare F.N.D. dat publicității la sfîrșitul lunii ianuarie 1945 a avut un puternic ecou în cercurile largi de intelectuali. În prima jumătate a lunii februarie, 67 de cadre didactice de la Universitățile din București, Iași și Cluj—Sibiu au semnat un memoriu-moțiune, în care, după ce se sublinia că reformele democratice cerute de mase nu vor putea fi realizate în condițiile menținerii guvernelor cu majoritate reacționară, se spunea: „...noi membrii corpului didactic universitar,

²² *Chemarea*, Tîrgoviște, nr. 5, din 28 ianuarie—5 februarie 1945; *Plugarul*, Sibiu, nr. 10, din 18 februarie 1945; *Romanașul*, nr. 5—6, din 15 februarie 1945; *Prahova democratică*, Ploiești, nr. 5, din 11 februarie 1945; *Scînteia*, nr. 112, din 19 februarie 1945.

²³ *Plugarii*, Cluj, nr. 25, din 28 februarie 1945.

²⁴ *Ibidem*, nr. 5, din 25 decembrie 1944; nr. 17, din 7 februarie 1945 și nr. 25, din 28 februarie 1945; *Scînteia*, nr. 35, din 25 octombrie 1944 și nr. 76, din 6 decembrie 1944.

²⁵ *Scînteia*, nr. 70, din 2 decembrie 1944; *Plugarii*, Cluj, nr. 20, din 15 februarie 1945; *Chemarea*, Tîrgoviște, nr. 5, din 5 februarie 1945; *Plugarul*, Turnu Măgurele, nr. 1, din 15 februarie 1945.

menținându-ne pe linia atitudinii noastre din vremea dictaturii*, cerem venirea la cîrmă a unui guvern care să fie expresia tuturor elementelor democratice ale țării și să realizeze imediat programul de guvernare al Frontului Național Democrat²⁶. Printre semnatarii memoriului-moțiune se aflau nume strălucite ale științei și culturii românești și universale, cadre didactice remarcabile, de o înaltă ținută profesională, ca: C. I. Parhon, A. Myller, Traian Săvulescu, C. Daicoviciu, M. Kernbach, P. Constantinescu-Iași, Al. Rosetti, Gh. Oprescu, S. Sanielevici, Grigore Moisil, E. Condurachi, Iorgu Iordan, C. Balmuș, Andrei Oțetea, D. Bagdasar, I. Creangă, D. Macrea, Călin Popovici, Șt. Milcu și alții.

Contribuția intelectualității progresiste din țara noastră la lupta pentru instaurarea unui guvern democrat și-a găsit expresia, îndeosebi, în participarea ei tot mai numeroasă la mitingurile și demonstrațiile organizate de P.C.R., după publicarea programului de guvernare F.N.D., în București, Sibiu, Iași, Galați, Ploiești, Craiova și alte localități. La o serie de întruniri, reprezentanții intelectualilor democrați au luat cuvîntul în fața participanților, cerînd plecarea neîntîrziată a majorității reacționare a guvernului în frunte cu Rădescu²⁷. Alături de masele de muncitori, țărani și alte pături de oameni ai muncii, intelectualii au participat la cucerirea unor prefecturi și primării în cursul lunii februarie. Printre prefectii și primarii instalați de mase s-au numărat și intelectuali democrați, comuniști, social-democrați sau din celelalte grupări încadrate în F.N.D. Astfel, în fruntea județului Baia, la 18 februarie²⁸, și Gorj, la 3 martie²⁹, au fost aleși de către mase doi învățători; în județele Teleorman, la 11 februarie³⁰, și Muscel, la 4 martie³¹, au fost instalați ca prefecti doi profesori; trei avocați au fost impuși în conducerea județelor Romanați, Vlașca și Mehedinți în ziua de 3 martie³²; la 24 februarie, prefect al județului Dolj a fost instalat un inginer, iar la 1 martie, în fruntea județului Sibiu, un medic³³.

În condițiile cînd în întreaga țară creștea valul luptelor populare pentru instaurarea unui guvern democrat, iar procesul izolării de mase a partidelor reacționare se accentua, un număr tot mai mare dintre inte-

* Printre autorii acestui memoriu-moțiune se aflau mulți dintre semnatarii protestului adresat lui I. Antonescu în aprilie 1944.

²⁶ *Scînteia*, nr. 141, din 17 februarie 1945.

²⁷ *România viitoare*, Sibiu, nr. 41, din 7 februarie 1945; *Poporul*, Sibiu, nr. 11, din 19 februarie 1945; *Romanațul*, nr. 5—6, din 15 februarie 1945; *Scînteia*, nr. 134, 137, 151, din 10, 15, 28 februarie 1945.

²⁸ *Scînteia*, nr. 145, din 21 februarie 1945.

²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 49, dosarul nr. 8841, fila 104.

³⁰ *Scînteia*, nr. 140, din 16 februarie 1945.

³¹ *Libertatea Muscelului*, Cîmpulung-Muscel, nr. 5, din 13 martie 1945.

³² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 49, dosarul nr. 9272, fila 61; *Scînteia*, nr. 158, din 7 martie 1945.

³³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 49, dosarul nr. 8836, filele 1—4; *România viitoare*, Sibiu, nr. 58, din 27 februarie 1945.

lectualii care urmaseră pînă atunci P.N.Ț. și P.N.L. le-au părăsit și s-au alăturat Frontului Național-Democrat.

În legătură cu represiunile și provocările singeroase organizate din ordinul generalului Rădescu, diferite grupări ale intelectualilor, societăți și instituții cultural-științifice, însușindu-și punctul de vedere al F.N.D., au dat publicității proteste vehemente, exprimîndu-și indignarea în fața uneltirilor reacțiunii și arătînd că singura soluționare a crizei politice, soluție care să corespundă intereselor poporului, era aducerea la cîrma țării a unui guvern democrat. Astfel, în ziua de 20 februarie 1945, profesorii secundari din București au ținut o mare adunare, prezidată de Panaitescu-Perpessicius, pentru a înfiera provocările fasciste de la uzi-nele „Malaxa“, unde legionarii încercaseră să acapareze conducerea sindicatului și-l răniseră cu focuri de revolver pe Gheorghe Apostol. „Profesorii secundari din București — se spunea în moțiunea adoptată de adunare — întruniți azi la convocarea Frontului patriotic democrat al profesorilor secundari, în amfiteatrul liceului »Lazăr«, au luat cunoștință cu revoltă și cu adîncă indignare de atentatul comis de fasciști împotriva luptătorului democrat Gheorghe Apostol, președintele Confederației Generale a Muncii. Ei socotesc că răspunderea morală a acestui atentat o au generalul Rădescu și conducerea partidelor istorice, care sub pretextul ordinei au ocrotit pe reacționari și pe fasciști, ajutîndu-i să se organizeze în bande de asasini“³⁴.

Provocările reacțiunii din ziua de 24 februarie 1945 — cînd în București, la Brașov, Caracal etc. s-a tras asupra demonstranților, în rîndurile cărora se aflau numeroși intelectuali — au provocat adîncă minie a maselor, a cercurilor celor mai largi ale intelectualității progresiste. În zilele următoare, alături de nenumăratele moțiuni și telegrame de protest venite din partea muncitorilor și țăranilor, s-a făcut auzit cu putere și glasul oamenilor de știință și cultură. Inginerii democrați care au luat parte la demonstrația oamenilor muncii din Piața Palatului în ziua de 24 februarie, au demascat printr-un comunicat, în fața opiniei publice, încercările primului ministru N. Rădescu, de a se dezvinovăți de răspunderea ce-i revenea pentru asasinatelor săvîrșite³⁵. În același sens, un grup de membri ai Academiei Române, printre care Mihail Sadoveanu, Mitiță Constantinescu, Traian Săvulescu, D. Mezincescu, N. Gh. Lupu și N. Hortolomei, au trimis regelui, la 27 februarie, o telegramă de protest în care își exprimă dezaprobarea hotărîită „...față de modul sîngeros în care a fost reprimată manifestarea pașnică a voinței cetățenești în ziua de 24 februarie 1945“, considerînd asemenea acte ca fiind „incompatibile cu interesele naționale și cu un regim de adevărată democrație“³⁶.

³⁴ *Scînteia*, nr. 147, din 23 februarie 1945.

³⁵ *România Liberă*, nr. 182, din 3 martie 1945.

³⁶ *Scînteia*, nr. 157, din 4 martie 1945. Telegrama și moțiuni cu un conținut asemănător au adoptat în aceeași perioadă Societatea Scriitorilor Români, Gruparea avocaților democrați din România etc.

La 6 martie 1945, prin lupta maselor populare conduse de P.C.R., a fost instaurat primul guvern democrat din istoria României, sub președinția dr. Petru Groza, guvern în care clasa muncitoare avea rolul preponderent. La obținerea acestei victorii de însemnătate istorică și-a adus contribuția și intelectualitatea democratică din țara noastră.

Faptul că intelectualitatea, în marea ei majoritate, s-a încadrat din ce în ce mai hotărît după 23 August 1944 în lupta întregului popor pentru îndeplinirea sarcinilor revoluției, își găsește explicația într-o serie întreagă de cauze și condiții: influența și prestigiul dobândite de P.C.R. în rîndurile intelectualității democratice în perioada premergătoare insurrecției, îndeosebi ca urmare a rolului conducător pe care comuniștii l-au avut în mișcarea antifascistă a întregului popor, în lupta pentru doborîrea dictaturii militare-fasciste și pentru alungarea hitleriștilor din țară; caracterul general-democratic al primei etape a revoluției, împletirea sarcinilor desăvîșirii revoluției burghezo-democratice cu sarcini antifasciste; înrîurirea puternică asupra stării de spirit a intelectualității exercitată de avîntul general al luptei maselor dezlănțuit ca rezultat al victoriei insurrecției, de vigoarea și fermitatea cu care proletariatul, acționînd în front unic, își manifesta capacitatea sa de forță conducătoare în revoluție, organizîndu-și aliații și ajutîndu-i să depășească consecvențele și oscilările caracteristice păturilor mijlocii.

Factorul principal care a determinat încadrarea cercurilor largi ale intelectualității în lupta forțelor democratice a fost activitatea multilaterală, ideologică, politică și organizatorică, desfășurată de partidul comunist în rîndurile oamenilor de știință și cultură, ale tuturor categoriilor de intelectuali. În focul revoluției, prin propria experiență, intelectualitatea s-a convins din ce în ce mai mult de justetea politicii P.C.R. Crearea de către P.C.R. a unor forme organizatorice variate și elastice — comitetele de inițiativă, grupări democratice, organizații de masă foarte largi din punct de vedere al compoziției sociale ca Apărarea Patriotică sau Uniunea Patrioților — concomitent cu democratizarea și folosirea vechilor asociații și societăți cultural-științifice au înlesnit considerabil canalizarea energiilor masei de intelectuali spre frontul unit al forțelor democratice.

P.C.R. a ajutat cercurilor largi ale intelectualității să se smulgă treptat de sub influența partidelor politice burghezo-moșierești, a ideologiei și propagandei reacționare. Părăsirea în masă de către intelectuali a partidelor reacționare s-a datorat și faptului că programele acestor partide nu cuprindeau în ele nici un fel de soluții constructive pentru rezolvarea marilor probleme care stăteau atunci în fața țării și nu ofereau nici o perspectivă care să poată interesa și, prin aceasta, capta intelectualitatea. În pofida caracterului lor demagogic, aceste programe nu puteau ascunde realitatea că se rezumau la un singur obiectiv: menținerea vechilor rînduieli burghezo-moșierești.

Succesele obținute de P.C.R. și celelalte organizații democratice în activitatea desfășurată în rîndurile intelectualității în perioada 23 August 1944—6 martie 1945 au avut o deosebită însemnătate nu numai prin faptul că au asigurat participarea majorității acestora la lupta pentru instaurarea guvernului democrat, ci și prin aceea că au creat condiții favorabile pentru ca puterea populară, din primele zile ale existenței sale, să se poată bucura de sprijinul crescînd al oamenilor de știință și cultură, al cadrelor de intelectuali de care avea nevoie. După 6 martie 1945, masele de intelectuali au participat activ la lupta pentru refacerea economică a țării, pentru dezvoltarea culturii democratice și progresiste puse în slujba poporului, pentru consolidarea României democrat-populare.

AL. GH. SAVU

LA PARTICIPATION DES INTELLECTUELS ROUMAINS À LA LUTTE DES FORCES DÉMOCRATIQUES (23 AOÛT 1944—6 MARS 1945)

(Résumé)

L'article analyse, en base des dates et des faits consignés dans les documents de la période, les principaux aspects de la contribution apportée par l'intelligentzia de la Roumanie à la lutte pour l'accomplissement des tâches de la révolution dans les premiers mois succédants à la libération de la Roumanie du joug fasciste.

L'enrôlement de plus en plus résolu, après le 24 Août 1944, de la majorité des intellectuels à la lutte pour la transformation démocratique du pays a été déterminé par une série de causes et conditions: les fortes traditions humanistes, démocratiques et patriotiques qui s'étaient développées dans les rangs de nombreux intellectuels déjà dans la période précédente; le caractère général démocratique de la première étape de la révolution, la jonction des tâches du parachèvement de la révolution bourgeoise-démocratique avec les tâches antifascistes; l'influence considérable sur l'état d'esprit des intellectuels exercée par l'essor général de la lutte des masses et, en premier lieu, par les actions de plus en plus amples de la classe travailleuse qui, ayant à la tête le Parti Communiste, remplissait de plus en plus son rôle de force dirigeante de la révolution.

Dans la feu de la révolution — on dit dans l'article — l'intelligentzia s'est convaincue progressivement, par sa propre expérience, de la justesse de la politique du P.C.R., du fait que seulement sous sa direction elle pourra réaliser ses revendications et obtenir, dans une Roumanie démocratique, les conditions matérielles et spirituelles favorables à l'épanouissement de la science et de la culture.